

Н. Р. МАЛИШЕВА,
доктор юридичних наук,
професор, академік НАПрН України

П. Ф. КУЛИНИЧ,
доктор юридичних наук,
професор, член-кореспондент НАПрН України

ВІДЗНАЧАЄМО ВІХОВІ ДАТИ В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ЕКОЛОГІЧНИХ ТА ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

2021 р. був дуже «врожайним» для України на ювілейні та пам'ятні дати. На загальнодержавному рівні 24 серпня ми відзначили 30-річчя з часу прийняття Акта проголошення незалежності нашої держави, а 28 червня – 25-річчя Конституції України. Плідним видався цей рік і для подій екологічного та природоресурсного спрямування, причому як у міжнародному, так і в національному масштабах, як у перспективному, так і в ретроспективному планах. Згадаємо, що Організацією Об'єднаних Націй оголошено 2021–2030 роки Десятиліттям з відновлення екосистем, а також Десятиліттям науки про океан в інтересах сталого розвитку. Продовжується розпочате ООН у 2018 р. Міжнародне десятиліття дій «Вода для сталого розвитку», а також розпочате у 2016 р. Десятиріччя дій «Харчування для сталого розвитку». Всі ці події безпосередньо пов'язані з проблематикою відділу проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Для правової науки України в цілому, а особливо для її екологічного та природоресурсного напрямів 2021 рік ознаменувався також відзначенням двох знаменних дат: **30-річчя Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та 20-річчя Земельного кодексу України**. Саме в контексті звернення до цих документів, з якими значною мірою пов'язані витоки розвитку відповідних наукових досліджень і подальший еколого-правовий та земельно-правовий законотворчий процес в Україні, і було присвячено **Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Ефективність регулювання екологічних, природоресурсних та космічних відносин для сталого розвитку: право, інституції, сучасні інформаційні технології»**, організовану Інститутом держави і права імені В. М. Корецького 12 листопада 2021 р. Зважаючи на режим пандемічних обмежень, конференцію було проведено в дистанційному режимі, що не завадило ні заявленій значній кількості учасників, ні спрямованості й характеру обговорення проблем, що були порушені на конференції. В обговоренні сучасних проблем у сфері екологічного та земельного права в контексті двох знаменних історичних дат узяли участь понад 60 науковців і практиків; з них 21 доктор юридичних наук і 25 кандидатів юридичних, еко-

номічних, географічних наук. Робота була організована в пленарному і секційному режимах. З вітальними словами до учасників зібрання звернулися директор Інституту держави і права імені В. М. Корецького академік НАН України Ю. С. Шемшученко, а також перший заступник голови Держземкадастру України доктор юридичних наук, професор А. М. Мірошніченко.

На пленарному засіданні було заслухано шість доповідей, в яких висвітлені історичні передумови ухвалення Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (25 червня 1991 р.) та Земельного кодексу України (25 жовтня 2001 р.), їх роль у формуванні сучасної системи вітчизняного законодавства, досвід та проблеми реалізації положень цих актів, наукові засади подальшого розвитку, прискорення проведення систематизації екологічного, земельного та іншого природоресурсного законодавства в контексті реалізації принципів сталого розвитку, політики України щодо євроінтеграції, а також нові можливості, пов'язані з впровадженням сучасних інформаційних технологій у систему законодавства та відповідної діяльності.

Важливо зазначити, що 20–30 років – це зазвичай незначний проміжок часу для оцінки законодавства. Водночас саме 30 років тому екологічне законодавство України як незалежної держави лише зробило перший крок; однак шлях, пройдений за ці роки, є вражаючим: від концептуального опрацювання схеми та структури нової галузі законодавства нашої держави аж до створення її розгалуженої системи. І дуже важливо, що конференція об'єднала як тих, хто брав безпосередню участь у розробленні проєктів відповідних законодавчих актів, так і тих, хто успішно продовжує цю роботу, а також тих, хто лише починає свій творчий шлях у науці екологічного та земельного права, чи в практиці реалізації еколого-правових чи земельно-правових норм.

Особливу зацікавленість присутніх викликали пленарні доповіді тих учасників, які брали безпосередню участь у розробленні проєктів обох законодавчих актів: д. ю. н. Н. Р. Малишевої, д. ю. н. П. Ф. Кулинича, д. ю. н. В. І. Андрейцева, к. геогр. н. В. І. Олещенка, к. екон. н. С. Г. Шидловського.

Загалом атмосфера проведення заходу була дуже теплою, дружньою і водночас професійною і зацікавленою. Спогади про події, що передували прийняттю Закону та Кодексу, поєднувались з аналізом та оцінкою ролі цих актів у подальшому правотворчому і правореалізаційному процесі в Україні. Не оминали увагою доповідачі й проблемні місця, недоопрацювання відповідних законодавчих актів; давали оцінку тих змін, які вносились у них впродовж років і не завжди мали позитивний вплив на розвиток екологічних та земельних суспільних відносин. Характеризуючи значення Закону «Про охорону навколишнього природного середовища» та Земельного кодексу, всі були одностайними в тому, що дієвість цих законодавчих актів підтверджена часом. Підкреслювалось, зокрема, що розроблення Закону 1991 р., який став першим актом екологічного спрямування на теренах пострадянських держав, можна розглядати як позитивний приклад симбіозу політичної волі, наукових

напрацювань попередніх періодів, професійних зусиль теоретиків і практиків охорони довкілля, долучення всіх верств суспільства до обговорення законопроекту. ЗК України розглядався під кутом зору його відповідності своєму головному призначенню – стати Кодексом земельної реформи. Було також окреслено шлях, пройдений у регулюванні земельних відносин після прийняття цього Кодексу до Земельного кодексу цифрової ери.

Не менш плідною була робота двох секцій: секції екологічного права і секції земельного права.

Секцію «Екологічне право» модерувала д. ю. н., проф., акад. НАПрН України Н. Р. Малишева. Було заслухано 24 доповіді та повідомлення з різних аспектів розвитку екологічного права. Об'єднавчою ідеєю тут слугувала оцінка ролі та значення відповідного Закону для подальшого розвитку і вдосконалення різних напрямів екологічного законодавства в Україні. Критичному аналізу піддавалися деякі аспекти ефективності еколого-правового регулювання на сучасному етапі (доповідь д. ю. н., проф. Н. Р. Кобецької). Д. ю. н., проф., член-кореспондент НАПрН України М. В. Краснова охарактеризувала роль Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища у формуванні сучасної екологічної держави. А к. ю. н., доц. О. М. Ковтун у своєму повідомленні зупинилась на проблемах взаємодії земельної та довкілцевої реформ в Україні. Інтерес викликало й повідомлення к. ю. н., доц. Е. С. Позняк, яка сфокусувала увагу на історичному значенні аналізованого Закону для розвитку еколого-правової культури в Україні. Можливості сучасного екологічного права для врегулювання еколого-правових конфліктів з'ясувала у своїй доповіді к. ю. н., доц. З. В. Яремак. Зважаючи на перспективну спрямованість конференції, кілька виступів на конференції було присвячено засадам цифровізації в еколого-правовому регулюванні (д. ю. н., проф., член-кореспондент НАПрН України О. М. Вінник, к. ю. н., доц. Н. Д. Красіліч та ін.). Важливо, що в обговореннях ставились питання не лише правотворчості, а й правозастосування в екологічній сфері, причому як у доктринальному (к. ю. н. М. П. Ліхтер), так і в прикладному планах. Зокрема, про перший прецедент групового екопозову в Україні (class action) у контексті гарантованих Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» екологічних прав розповів адвокат к. ю. н. П. В. Куфтирев. Чимало виступів учасників конференції зачіпали різні напрями розвитку екологічних правовідносин у сферах: зміни клімату (к. ю. н. С. В. Кузнєцова), екологічної безпеки вугільних регіонів (д. ю. н., проф. Р. С. Кірін), використання природних ресурсів з оздоровчою та рекреаційною метою (д. ю. н., проф. А. К. Соколова, к. ю. н. М. К. Черкашина) та ін.

На секції «Земельне право», роботу якої модерував д. ю. н., проф., член-кореспондент НАПрН України П. Ф. Кулинич, були заслухані 18 наукових доповідей і повідомлень, присвячених різним аспектам розвитку земельного законодавства України у період після прийняття у 2001 р. Земельного

кодексу України. Зокрема, з доповідями на засіданні секції виступили провідні вчені у галузі земельного права члени-кореспонденти НАПрН України М. В. Шульга, В. М. Єрмоленко, суддя Верховного Суду В. Ю. Уркевич, а також доктори юридичних наук М. А. Дейнега, Т. О. Коваленко, І. О. Костяшкін, В. Д. Сидор, Т. О. Третяк. Цікавими і змістовними були доповіді й інших науковців. З великим інтересом на засіданні секції були заслухані також виступи ряду провідних юристів-практиків у галузі земельного права, зокрема, керівника Юридичної фірми «Тотум», к. ю. н. Б. А. Яськіва та голови Комітету земельного права Асоціації правників України адвоката В. А. Кобилянського. Кваліфікованими були і виступи молодих вчених та аспірантів. Загалом учасники секції «Земельне право» представляли практично всі провідні наукові школи земельного права України.

Ключовими науковими проблемами, що обговорювалися на засіданні секції, були значення і роль Земельного кодексу України від 25 жовтня 2001 р. як основного, систематизуючого законодавчого акта для розвитку земельного законодавства України протягом останніх 20 років. Крім пленарної доповіді П. Ф. Кулиничка «Розвиток земельного законодавства України у XXI столітті: від кодексу земельної реформи до земельного кодексу цифрової ери» на пленарному засіданні конференції, ця проблема була основною у доповідях Т. О. Коваленко («Вплив Земельного кодексу України від 25 жовтня 2001 року на ефективність правового регулювання земельних відносин»), М. В. Шульги («Щодо ефективності норм Земельного кодексу України»), Б. А. Яськіва («Законодавчі новели Земельного кодексу України як рушій змін»). У зазначених доповідях акцентувалося на тому, що основне завдання Земельного кодексу України від 25 жовтня 2001 р. полягало у законодавчому забезпеченні проведення земельної реформи як необхідного етапу переходу від адміністративної до ринкової економіки. Прийняття Верховною Радою України у 2020–2021 рр. низки законодавчих актів, спрямованих на проведення децентралізації правового регулювання земельних відносин, передачу значної частини земель державної власності у власність територіальних громад, а також на скасування земельного мораторію і запровадження ринкового обігу сільськогосподарських земель тощо, дало підстави констатувати, що земельна реформа в Україні підходить до завершення. Обговорювалося й питання доцільності проведення у недалекому майбутньому нової кодифікації земельного законодавства України.

Слід зазначити, що в більшості доповідей і виступів на секціях ставилися й інші актуальні проблеми розвитку екологічного та земельного законодавства України, які тісно пов'язані з реалізацією норм Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та Земельного кодексу України, аргументувалися нові наукові підходи до їх вирішення як

на доктринальному рівні, так і у плані вдосконалення правозастосовної практики.

Загалом зазначимо, що проведення Всеукраїнської конференції стало важливою віхою у розвитку наукової думки з питань правового регулювання екологічних та земельних відносин на сучасному етапі розвитку українського суспільства. За результатами її роботи було видано збірник її матеріалів¹.

1. Ефективність регулювання екологічних, природоресурсних та космічних відносин для сталого розвитку: право, інституції, сучасні інформаційні технології: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. до 30-річчя Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та 20-річчя Земельного кодексу України (Київ, 12 листопада 2021 р.). Київ: Наукова Столиця, 2021. 232 с.